

Commissie voor de
milieueffectrapportage

Versterking Lekdijk traject Wijk bij Duurstede – Amerongen

Tussentijds toetsingsadvies over het milieueffectrapport

14 mei 2020 / projectnummer: 3328

1 Advies over het ‘MER deel 1’ in het kort

Het hoogheemraadschap De Stichtse Rijnlanden (HDSR) wil de Lekdijk aan de noordzijde tussen Wijk bij Duurstede en Amerongen versterken, omdat de dijk niet voldoet aan de huidige veiligheidseisen. Voor het besluit hierover wordt een milieueffectrapport (MER) opgesteld, waarbij onderscheid wordt gemaakt in twee fasen. In de eerste fase wordt een keuze gemaakt voor een voorkeursalternatief, dat in de tweede fase gedetailleerd wordt uitgewerkt. De Provincie Utrecht heeft de Commissie gevraagd te adviseren over het ‘MER deel 1’, dat is opgesteld voor de keuze van het voorkeursalternatief.

Wat blijkt uit het MER deel 1?

Het MER deel 1 laat zien dat op het traject Wijk bij Duurstede – Amerongen vanuit het oogpunt van waterveiligheid voornamelijk maatregelen nodig zijn om piping¹ tegen te gaan. Verschillende oplossingen daarvoor (binnendijks, buitendijks, constructies en oplossingen ‘in grond’) hebben verschillende effecten op natuur, landschap en cultuurhistorie. Het voorkeursalternatief (VKA) – dat bestaat uit een combinatie van de onderzochte oplossingsrichtingen – zal in de planuitwerkingsfase verder worden uitgewerkt en geoptimaliseerd. Het MER zal in deze fase worden aangevuld met de benodigde detailinformatie.

Wat is het advies van de Commissie?

Het MER deel 1 en de Nota VKA zijn vanaf 27 februari 2020 digitaal en interactief gepubliceerd via een website van HDSR, waardoor belanghebbenden tijdig geïnformeerd zijn en de gelegenheid krijgen hun mening te geven. Ook het feit dat de Commissie tussentijds is gevraagd te adviseren geeft aan dat belang wordt gehecht aan de rol van het milieu bij de keuze van het VKA.

Het MER is goed leesbaar en voorzien van veel kaart- en illustratiemateriaal. De interactieve presentatie maakt het mogelijk om ‘in te zoomen’ op specifieke locaties, zodat een gedetailleerd beeld van de huidige en toekomstige situatie kan worden gekregen. De digitale presentatie heeft als nadeel dat relevante informatie verspreid is over veel verschillende ‘tabbladen’, waardoor het moeilijk is een goed overzicht te krijgen van de onderzochte alternatieven en de effecten daarvan. Ook was ten tijde van de toetsing door de Commissie niet duidelijk in hoeverre de informatie in het MER en de Nota VKA definitief was, omdat de interactieve website tussentijds is aangepast.²

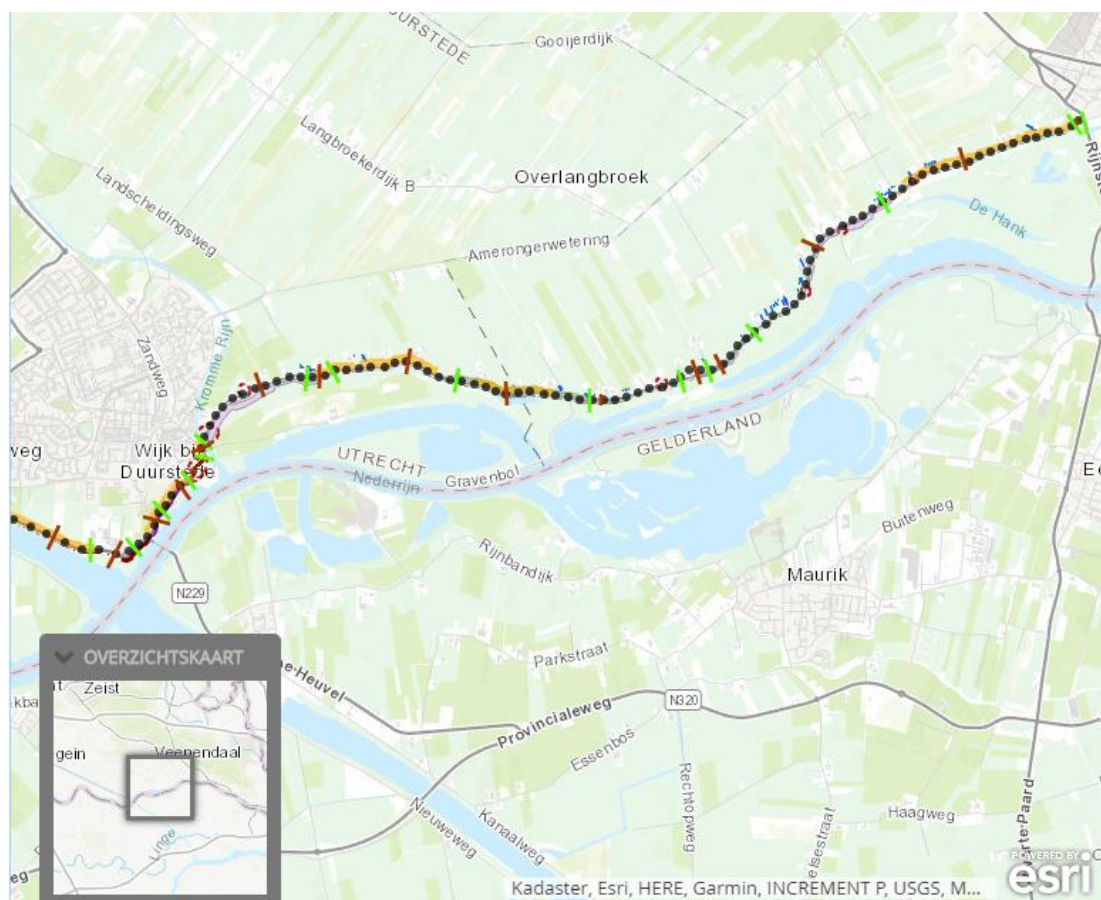
De Commissie concludeert dat in het MER deel 1 (versie 27 februari 2020) nog informatie ontbreekt of onduidelijk is, die mogelijk van belang is voor de hierboven genoemde keuze van het VKA. De keuze voor het VKA op basis van het MER deel 1 brengt het risico met zich mee dat later op bepaalde keuzes terug gekomen moet worden. Het gaat om de volgende informatie:

¹ Piping betekent dat water onder de dijk door stroomt dat zand mee neemt. Dit ondermijnt de dijk, waardoor deze kan bezwijken.

² Zo zijn op 18 april 2020 nieuwe documenten over waterveiligheid toegevoegd aan het MER en is op 30 april 2020 een ‘pdf-versie’ van de documenten beschikbaar gekomen.

- De samenvatting van het MER deel 1 is incompleet. Deze geeft geen volledig beeld van de aanleiding voor de dijkversterking (als onderdeel van het grotere programma ‘Sterke Lekdijk’), de doelstellingen en ambities, de ontwikkeling van de kansrijke alternatieven en de argumentatie voor de samenstelling van het voorkeursalternatief. Het risico hiervan is dat bestuurders en belanghebbenden geen volledig beeld krijgen van de hoofdzaken van het MER deel 1.
- Het is niet duidelijk of bij de ontwikkeling van de alternatieven en de keuze van het voorkeursalternatief is uitgegaan van de meest recente inzichten over de waterveiligheidsopgave voor de dijk. Het risico hiervan is dat in de planuitwerkingsfase blijkt dat oplossingen met minder milieueffecten onterecht buiten beschouwing zijn gebleven.
- Het is onvoldoende duidelijk welke rol de ‘andere ambities’ (zoals voor ruimtelijke kwaliteit en archeologie) hebben gespeeld bij de samenstelling van de alternatieven en het voorkeursalternatief. Daardoor is nog onvoldoende duidelijk welke (combinatie van) oplossingen het beste tegemoet komen aan deze ambities.

De Commissie adviseert om bij de keuze van het VKA te zorgen voor een volledige samenvatting van het MER deel 1 en rekening te houden met de bovengenoemde risico's. In hoofdstuk 2 licht de Commissie haar oordeel toe en geeft ze, naast bovengenoemde punten, aandachtspunten voor natuur, landschap, archeologie, verkeer en duurzaamheid, voor de uitwerking van het voorkeursalternatief en het definitieve MER.

Figuur 1: Plangebied dijkversterking Wijk bij Duurstede–Amerongen (Bron: Nota Voorkeursalternatief (conceptversie))

Achtergrond

De dijkversterking Wijk bij Duurstede–Amerongen is onderdeel van het project Sterke Lekdijk, dat betrekking heeft op de noordelijke Lekdijk tussen Amerongen en Schoonhoven. Dit 55 kilometer lange traject is onderverdeeld in zeven dijktrajecten waarvoor aparte besluiten worden genomen. Voor de dijkversterking Wijk bij Duurstede–Amerongen wordt door HDSR een Projectplan Waterwet opgesteld of – afhankelijk van de planning en de invoering van de Omgevingswet – een projectbesluit. Dit projectplan/projectbesluit moet worden goedgekeurd door het College van Gedeputeerde Staten (GS) van de Provincie Utrecht. Voor de goedkeuring van dit besluit wordt op grond van het Besluit milieueffectrapportage (categorie D3.2., wijziging van een primaire waterkering) een m.e.r.-procedure doorlopen.

Voor de besluitvorming wordt – zoals voor alle projecten die onderdeel vormen van het hoogwaterbeschermingsprogramma – het MIRT–spelregelkader gevolgd.³ De m.e.r.-procedure maakt onderdeel uit van de verkenningsfase en de planuitwerkingsfase. Binnen deze fasen vindt op verschillende momenten besluitvorming plaats. Aan het einde van de verkenningsfase wordt de keuze voor het Voorkeursalternatief (VKA) bekrachtigd in een Nota VKA, die zal worden vastgesteld door het Algemeen Bestuur van HDSR. Dit advies heeft betrekking op het besluit over de Nota VKA. Het VKA wordt in de planuitwerkingsfase verder uitgewerkt, waarna het projectplan of projectbesluit wordt opgesteld en goedgekeurd.

Waarom een advies?

De provincie Utrecht heeft de Commissie gevraagd om advies over het MER deel 1, ten behoeve van de keuze van het voorkeursalternatief. De onafhankelijke Commissie m.e.r. is bij wet ingesteld en adviseert over de inhoud en de kwaliteit van het MER. Zij stelt voor ieder project een werkgroep samen van onafhankelijke deskundigen. De Commissie schrijft geen milieueffectrapporten, dat doet de initiatiefnemer. Het bevoegd gezag – in dit geval het College van Gedeputeerde Staten van de provincie Utrecht – besluit over de goedkeuring van het projectplan of projectbesluit.

De samenstelling en de werkwijze van de werkgroep van de Commissie en verdere projectgegevens staan in bijlage 1 van dit advies. U vindt de projectstukken die bij het advies zijn gebruikt door nummer 3328 op www.commissiemer.nl in te vullen in het zoekvak.

Disclaimer

De Commissie heeft op 27 februari 2020 de beschikking gekregen over de webversie van het MER deel 1 en de Nota VKA, zoals deze op dat moment beschikbaar waren via de website van het hoogheemraadschap. Deze webversie van het MER deel 1 en de Nota VKA zijn als basis gebruikt voor dit tussentijdse advies. Tijdens de looptijd van de advisering, op 18 april 2020, heeft de Commissie een nieuwe webversie van het MER deel 1 en de Nota VKA ontvangen, aangevuld met enkele nieuwe bijlagerapporten. Op 30 april 2020 heeft de Commissie een pdf-versie van de documenten ontvangen. Deze zijn ook te vinden op de website van de Commissie. De webversie van 18 april en de pdf-versie van 30 april zijn niet bij de advisering betrokken, tenzij anders aangegeven. Dit betekent dat niet uitgesloten kan worden dat opmerkingen in dit advies inmiddels achterhaald zijn.

³ MIRT staat voor Meerjarenprogramma Infrastructuur en Transport. Het MIRT bevat plannen en projecten waarin het Rijk samenwerkt met andere (regionale) overheden en partijen. Het MIRT–“spelregelkader” maakt onderscheid in een aantal vaste beslistmomenten: Startbeslissing, Verkenning, Voorkeursbeslissing, Planuitwerking, Projectbeslissing, Realisatiefase en Opleveringsbeslissing.

2 Toelichting op het advies

In dit hoofdstuk licht de Commissie haar oordeel toe en geeft zij aanbevelingen voor de besluitvorming over het VKA en voor de planuitwerkingsfase, waarin het VKA verder wordt uitgewerkt.

2.1 Presentatie: digitaal en interactief MER

HDSR heeft gekozen voor een digitaal en interactief MER en Nota VKA. De informatie is ontsloten in de vorm van een website, waarbij gebruik is gemaakt van moderne visualisatietechnieken. Op de website wordt een ieder uitgenodigd om een mening te geven over het ontwerp en de achterliggende informatie. De Commissie constateert dat deze aanpak voor- en nadelen heeft.⁴

Voordeel: informatie ‘op maat’

Ontsluiting van de informatie in website-vorm geeft goede mogelijkheden de informatie op meer toegankelijke wijze te presenteren. Hiermee kan goed aangesloten worden op de specifieke informatiebehoefte van de verschillende doelgroepen. Het gebruik van moderne presentatiemogelijkheden vergroot de toegankelijkheid van de informatie verder. Door in te zoomen op kaartmateriaal of visualisaties kan de lezer informatie tot op zijn of haar eigen gewenste detailniveau bekijken. Aandachtspunt hierbij is dat de gedetailleerdheid van visualisaties moeten passen bij het detailniveau van het besluit. Dit voorkomt dat er onterecht verwachtingen worden gewekt die later niet ingewilligd (kunnen) worden. Het is daarom van belang altijd duidelijkheid te geven over de onzekerheden in de visualisaties.

Nadeel: informatie verspreid over veel tabbladen

De Commissie constateert dat de digitale presentatie ook nadelen heeft. Het MER en de Nota VKA zijn opgebouwd uit verschillende tabbladen, waarbinnen veel kan worden ‘doorgeklikt’ naar andere tabbladen en achterliggende rapporten. Ook deze ‘analoge documenten’, die via links op de website ontsloten zijn, bevatten belangrijke informatie voor de besluitvorming. Dit geldt vooral voor de documenten over waterveiligheid en over de effecten op natuur.

De tabbladen bevatten geen inhoudsopgave en volgen niet altijd een logische hoofdstukindeling zoals die meestal in een MER wordt gevolgd. Informatie over de aanleiding voor de dijkversterking, de veiligheidsdoelstelling en andere ambities, de kansrijke alternatieven en de effecten daarvan is verspreid over veel tabbladen en (sub)paragrafen. Dit maakt het MER rommelig en onoverzichtelijk. Een helder overzicht van de opbouw van de alternatieven ontbreekt, waardoor ook de argumentatie voor de samenstelling van het voorkeursalternatief moeilijk te volgen is.

De Commissie adviseert om de voor- en nadelen van de digitale en interactieve presentatie van het MER en de Nota VKA te evalueren en daarbij de ervaringen van belanghebbenden over de toegankelijkheid te betrekken. Hierdoor kan bij het definitieve MER en bij andere

⁴ In 2017 heeft de Commissie een advies uitgebracht over een digitaal en interactief milieueffectrapport, waarin specifiek aanbevelingen zijn opgenomen voor deze werkwijze. Veel van de generieke aanbevelingen kunnen ook van waarde zijn voor de aanpak van het project Wijk bij Duurstede – Amerongen en aanverwante projecten. Dit advies te vinden op de website van de Commissie, door nummer [3195](#) op www.commissiemer.nl in te vullen in het zoekvak.

deelprojecten van het programma Sterke Lekdijk optimaal gebruik worden gemaakt van de digitale mogelijkheden, zonder dat dit afbreuk doet aan de kwaliteit en toegankelijkheid van de informatie.

Versiebeheer en traceerbaarheid informatie

Het MER deel 1 en de Nota VKA zijn vanaf 27 februari 2020 uitsluitend beschikbaar gesteld via de website. De informatie op de website kan op ieder moment worden aangevuld of gewijzigd, zonder dat dit goed traceerbaar is. Daardoor is niet duidelijk welke informatie precies ten grondslag ligt aan het besluit over het VKA. Opvallend is bijvoorbeeld dat in de Nota VKA wel is verwezen naar een rapportage over de veiligheidsopgave van oktober 2019, maar dat de rapportage zelf nog ontbrak (zie ook §2.2). Op een later moment zijn alsnog rapportages over de veiligheidsopgave toegevoegd.⁵ Voor de besluitvorming, participatie en advisering is van belang dat een versie van het MER deel 1 beschikbaar is waarbij de inhoud is 'bevoren'. Deze versie is op 30 april 2020 beschikbaar gesteld. Het is echter niet na te gaan in hoeverre deze versie afwijkt van de webversie van 27 februari 2020.

De Commissie beveelt aan om bij de besluitvorming over het VKA duidelijk aan te geven welke relevante wijzigingen sinds de start van de terinzagelegging van het MER deel 1 en de Nota VKA zijn aangebracht.

2.2 Samenvatting

De samenvatting is het deel van het MER dat vooral wordt gelezen door bestuurders en burgers. De samenvatting moet als zelfstandig document leesbaar zijn en een goede afspiegeling zijn van de inhoud van het MER. Het MER deel 1 vormt nog niet het definitieve MER. Het definitieve MER (deel 1 en 2 tezamen) zal worden gepubliceerd bij de besluitvorming over het projectplan Waterwet. Desondanks is de Commissie van mening dat een volledige publieksvriendelijke samenvatting van het MER deel 1 essentieel is, aangezien deze ten grondslag ligt aan een besluit over het VKA, waarbij het milieubelang een volwaardige rol dient te spelen.

De samenvatting van het MER deel 1 is een apart tabblad in het MER deel 1. Deze beschrijft uitsluitend de effecten van de onderzochte alternatieven. Daarmee voldoet de samenvatting niet aan de vereisten van een 'niet-technische samenvatting'. Een beschrijving van de aanleiding voor de dijkversterking (als onderdeel van het grotere programma 'Sterke Lekdijk'), de doelstelling voor waterveiligheid en ambities voor natuur, ruimtelijke kwaliteit en woon- en leefomgeving, de ontwikkeling van de kansrijke alternatieven en de argumentatie voor de samenstelling van het VKA zijn niet in de samenvatting opgenomen.

Zoals in §2.1 aangegeven ontbreekt een helder overzicht van de opbouw van de alternatieven, waardoor ook de argumentatie voor de samenstelling van het voorkeursalternatief moeilijk te volgen is.

⁵ De Commissie heeft op 27 februari 2020 een link ontvangen naar de website van HDSR, waarop de digitale informatie was gepubliceerd. In deze versie ontbraken de genoemde rapportages over de veiligheidsopgave. Op 18 april 2020 heeft de Commissie een nieuwe link ontvangen. De digitale informatie was op dat moment aangevuld met nieuwe rapportages over de veiligheidsopgave. Hierdoor is onduidelijk welke informatie belanghebbenden op welk moment hebben kunnen inzien.

De Commissie beveelt aan om bij het besluit over het VKA een volledige, publieksvriendelijke samenvatting te presenteren van het MER deel 1, waarin wordt ingegaan op bovengenoemde aspecten en op de punten die in de volgende paragrafen zijn aangegeven.

2.3 Veiligheidsopgave en uitgangspunten voor alternatieven

De aanleiding voor het project Sterke Lekdijk is het feit dat de dijk niet meer voldoet aan de veiligheidsnormen. De veiligheidsopgave vormt daarmee logischerwijs een belangrijk uitgangspunt voor de selectie van 'kansrijke oplossingen'. Bij de start van de procedure is aangegeven dat hiervoor ook andere randvoorwaarden en uitgangspunten gelden, namelijk randvoorwaarden uit wet- en regelgeving, eisen vanuit de scheepvaart en uitgangspunten en ontwerpprincipes uit het ruimtelijk kwaliteitskader. De Commissie is van mening dat de uitgangspunten voor de selectie van kansrijke alternatieven nog onvoldoende onderbouwd of traceerbaar zijn. In de volgende subparagrafen gaat zij hier op in.

2.3.1 Veiligheidsopgave

In het tabblad 'veiligheidsopgave en ambities' van de Nota VKA is de veiligheidsopgave voor het traject Wijk bij Duurstede – Amerongen beschreven en wordt verwezen naar een aantal achterliggende rapportages:

- De Nota van uitgangspunten, waarin de veiligheidsopgave grotendeels is gebaseerd op de veiligheidsanalyse die is uitgevoerd in het kader van de Projectoverstijgende Verkenning Centraal Holland (POV) in de periode 2014–2017. Deze nota is digitaal en interactief beschikbaar via de website.⁶
- De rapportage 'Veiligheidscope WAM' van maart 2019 (Sweco, Arcadis). De daarin vastgelegde veiligheidsopgave is gebruikt als basis voor de ontwikkeling van kansrijke alternatieven. Deze rapportage is als los document beschikbaar.
- Berekeningen uit oktober 2019, op basis waarvan het hoogheemraadschap de veiligheidsopgave heeft aangescherpt.
- Een tweetal rapportages van maart 2020 (Arcadis, Sweco)⁷, waarin de veiligheidsopgave voor macrostabiliteit binnenwaarts⁸ en piping verder is verkleind op basis van geavanceerde berekeningen en de resultaten van metingen en grondonderzoek.

Op basis van de bovenstaande analyses is geconstateerd dat er voornamelijk maatregelen nodig tegen piping en – in mindere mate – binnenwaartse macro-instabiliteit. Door de vele rapporten en de verschillende versies van het MER deel 1 (zie §2.1 van dit advies) is niet navolgbaar of de meest recente inzichten over de waterveiligheidsopgave zijn meegenomen bij het opstellen van de alternatieven en de keuze van het voorkeursalternatief. Ter illustratie:

- In de nadere veiligheidsanalyse voor piping van maart 2020 worden diverse aanbevelingen gedaan voor verdere optimalisatie van het dijkontwerp. Voor de ruimtereservering zijn veilige werkhypotheses gehanteerd. Het betreft relatief grote ruimtereserveringen. Het is onduidelijk in hoeverre de keuzes ten aanzien van het VKA gevoelig zijn voor een eventueel kleiner ruimtebeslag van grondoplossingen. Dit kan

⁶ <https://ggc.maps.arcgis.com/apps/MapSeries/index.html?appid=0608234978f142a4971cc479fd8bbe3&entry=4>

⁷ De hoofdtekst van het digitale MER verwijst naar berekeningen die zijn uitgevoerd in oktober 2019. De achtergrondrapporten waarnaar verwezen wordt, zijn gedateerd 13 maart 2020.

⁸ Bij macro-instabiliteit binnenwaarts is het evenwicht van het grondlichaam onvoldoende. De sterkte van de grond neemt af als gevolg van hogere waterspanningen in de ondergrond en het dijklichaam.

worden verkend door bij de afweging van de alternatieven niet alleen te kijken naar het maximaal verwachte ruimtebeslag, maar ook naar het minimaal verwachte ruimtebeslag.

- De Nota Kansrijke Oplossingen bevat afbeeldingen van dijkdoorsnedes met pipingbermen van circa 100m en 125m. De bovengenoemde werkhypothese gaat echter uit van een maximale ruimtereservering van 50m.
- Uit de nadere veiligheidsanalyse voor macrostabiliteit van maart 2020 blijkt dat de stabiliteitstekorten vooral samenhangen met de kans dat de dijk door golfoverslag verzadigd raakt en dan afschuift. Maatregelen zoals taludverflauwing, dijkverhoging of drainage kunnen in dat geval een alternatief zijn voor de aanleg van een berm. Het is onduidelijk in hoeverre dit zou kunnen leiden tot andere keuzes bij de vormgeving van de varianten A, B en C ten aanzien van de bouwstenen per dijkvak.
- De overzichtskaart van de veiligheidsopgave voor macrostabiliteit binnenwaarts uit het digitale MER wijkt enigszins af van de kaarten die zijn opgenomen in de nadere veiligheidsanalyse van maart 2020.
- De Nota Kansrijke Oplossingen bevat afbeeldingen van dijkdoorsnedes met stabiliteitsbermen voor dijkvak 16, terwijl de macrostabiliteit in dit dijkvak volgens de nadere veiligheidsanalyse voldoende is. Daardoor is onduidelijk in hoeverre maatregelen nodig zijn.

De Commissie beveelt aan om in het definitieve MER de gevolgde stappen in het aanscherpen van de veiligheidsopgave en hun consequenties voor het VKA helder te beschrijven. Ook adviseert de Commissie om te beschrijven in hoeverre de gemaakte keuzes voor het VKA nog gevoelig zijn voor eventuele verdere aanscherpingen van de veiligheidsopgave.

2.3.2 Andere ambities

Het bovengenoemde tabblad geeft ook aan welke andere ambities voor de dijkversterking van toepassing zijn. Daarin wordt onder andere ingegaan op ambities voor (het creëren van) maatschappelijke meerwaarde, duurzaamheid, natuur en ruimtelijke kwaliteit.

De naamgeving van de alternatieven A, B, C1 en C2 suggereert dat deze andere ambities een belangrijke rol hebben gespeeld bij de ontwikkeling van de alternatieven.⁹ De Commissie constateert echter dat de alternatieven voornamelijk staan voor technische oplossingen voor de dijkversterking en dat andere ambities daarbij geen herkenbare rol lijken te spelen. Dit is opvallend, omdat deze ambities mede aanleiding zijn geweest voor de integrale aanpak van de deelprojecten voor de Sterke Lekdijk.¹⁰

Dit suggereert dat de andere ambities niet onderscheidend zijn voor de keuzes op dit moment in het ontwerpproces worden gemaakt. Met andere woorden: de uitwerking van het voorkeursalternatief zou voldoende ruimte moeten bieden voor het alsnog realiseren van deze ambities. Voor sommige aspecten is dit waarschijnlijk terecht, maar voor andere aspecten worden nu keuzes gemaakt die weldegelijk bepalend zijn:

⁹ Alternatief A 'Krachtig behoud', Alternatief B ' Rijk cultuurlandschap' en Alternatief C "Beleefbare dijk'.

¹⁰ Een voordeel van de integrale aanpak – naast eenduidigheid – kan zijn dat aspecten die de schaal van het deelgebied overstijgen meer aandacht kunnen krijgen. Dit kan bijvoorbeeld gelden voor landschappelijke kenmerken, natuurwaarden en verkeer. Voor het project is dan ook een gezamenlijk ruimtelijk kwaliteitskader opgesteld, waarin kernkwaliteiten en ontwerpprincipes zijn vastgelegd. Ook is voor het gehele project een Strategische Nota van uitgangspunten vastgesteld en wordt door middel van een 'Bestuurlijke Tafel Sterke Lekdijk' en een onafhankelijk team Omgevingskwaliteit voorzien in een integrale visie en aanpak.

- **De aanleg van een buitendijks beheerpad is niet onderbouwd.** In alle alternatieven is een buitendijks beheerpad¹¹ voorgesteld van minimaal 5 meter breed. Omdat dit niet onderscheidend is voor de alternatieven zijn in het MER deel 1 de effecten niet beoordeeld, maar de noodzaak van een beheerpad is niet onderbouwd. Het inzoomen op de plankaarten laat zien dat de impact van deze strook groot is. De teensloot en knotwilgen verdwijnen over grote lengte door deze strook. Dit leidt tot negatieve effecten op natuur en landschap, die nu niet in de afweging worden meegenomen.
- **Het is niet duidelijk welke gevolgen keuzes in het VKA hebben voor archeologische waarden.** Op basis van een inventarisatie van bestaande waarden en potentiële effecten van graafwerkzaamheden is geconcludeerd dat alle alternatieven ‘licht negatief’ scoren op de effecten op archeologie. Vervolgens is aangegeven dat door middel van boren en het graven van proefsleuven lokaal zal worden nagegaan in hoeverre archeologische waarden ontzien kunnen worden. Het (algemeen voor archeologie toegepaste) uitgangspunt ‘behoud door ontwikkeling’ vereist echter dat al in het ontwerp stadium onderzocht wordt op welke manier archeologische waarden behouden kunnen worden. Daarvoor is het nodig dat wordt aangegeven welke ruimte (bandbreedte) het ontwerp biedt om bij de nadere uitwerking behoud van archeologische waarden mogelijk te maken. Deze informatie ontbreekt nog.

De Commissie beveelt aan om in het definitieve MER een nadere toelichting te geven op de rol die de ‘andere ambities’ hebben gespeeld in de samenstelling van de alternatieven en de keuze voor het VKA, daarbij in te gaan op bovengenoemde punten en zo nodig het VKA aan te passen. Leg hierbij tevens de verbinding met de ambities van de integrale aanpak van het programma Sterke Lekdijk en geef aan welke rol deze ambities in het verdere ontwerpproces spelen.

2.4 Effectbeoordeling

2.4.1 Natuur

Effecten op beschermde natuurgebieden en soorten

De effecten van de alternatieven op natuur zijn duidelijk en voldoende beschreven in het MER deel 1 en de achterliggende rapportage ‘Rapport natuur globaal MER’. Hieruit blijkt onder andere dat alle alternatieven negatieve gevolgen hebben voor de Natura 2000-gebieden Rijntakken (deelgebied Uiterwaarden Neder-Rijn) en Kolland & Overlangbroek, zowel in de aanlegfase als in de gebruiksfase. Dit wordt veroorzaakt door stikstofdepositie (aanlegfase)¹² en ruimtebeslag (gebruiksfase) op verschillende habitattypen. Ook is er sprake van ruimtebeslag op het Utrechtse Natuur Netwerk (UNN). Alternatief A – dat voor een groot gedeelte ook het VKA is – heeft relatief de minste negatieve effecten.

De conclusies over de effecten op natuur hebben waarschijnlijk onderstaande consequenties.

¹¹ In sommige documenten wordt gesproken over een beheerstrook of een onderhoudstrook. Overigens merkt de Commissie op dat de buitendijkse strook waarvan is uitgegaan breder is dan gebruikelijk.

¹² Afhankelijk van het alternatief treedt een toename op van 0,49– 3,20 mol N/ha/jr op Natura 2000-gebied Rijntakken, en een toename van 0,27–0,94 mol N/ha/jr op het Natura 2000-gebied Kolland & Overlangbroek.

- a) In de planuitwerkingsfase moet voor het voorkeursalternatief een passende beoordeling worden opgesteld, waaruit moet blijken of – met mitigerende maatregelen¹³ – aantasting van de natuurlijke kenmerken van de Natura 2000-gebieden kan worden voorkomen. Als dit niet het geval is moet de zogenaamde ‘ADC-toets¹⁴’ worden uitgevoerd. Hierop wordt in het MER deel 1 reeds geanticipeerd.
- b) Voor het UNN moet compensatiegebied(en)¹⁵ worden aangewezen.
- c) Voor enkele beschermde soorten zal ontheffing moeten worden aangevraagd.¹⁶

De Commissie beveelt aan deze consequenties bij de nadere uitwerking van het VKA mee te nemen.

Kansen voor natuur

Behalve potentiële negatieve effecten voor natuur biedt de dijkversterking ook kansen voor natuur. Onderdeel van de ambities voor het project zijn de volgende natuurdoelen:

- versterking van de buitendijkse biodiversiteit;
- gebruik van de dijk als ecologische verbinding.

In het MER deel 1 zijn alle alternatieven licht positief beoordeeld op het criterium ‘kansen voor natuurontwikkeling’. Het eerder genoemde ‘Rapport natuur globaal MER’ geeft verschillende opties aan om natuurwaarden te ontwikkelen door middel van:

- het ontwikkelen van moeraszones onderlangs het dijktalud, onder andere door het lokaal verlagen van het maaiveld;
- het creëren van grotere nat-droog overgangen, door de ophoging van stroomruggen in combinatie met het opschonen en uitgraven van kleiputten;
- het ontwikkelen van gradiënten (nat/droog) buitendijks, door flauwe oevers te creëren langs bestaande strangen die tevens dienen als natte verbindingzone.

Uit het MER deel 1 is echter nog niet duidelijk of en op welke locaties deze elementen worden gerealiseerd en in hoeverre de ambities daarmee worden ingevuld. Mits zorgvuldig uitgevoerd heeft het opschonen van kleiputten en de ontwikkeling van moeraszones naar verloop van tijd een positief effect op natte natuur. Ook het ingraven van bentonietmatten kan voor nattere condities zorgen. Op korte termijn verdwijnen er echter ook natuurwaarden aan de voet van de dijk. Het MER benadrukt de positieve effecten van de versterkte moeraszone, maar geeft niet aan in hoeverre de mogelijk verdwijnende waarden aan de voet van de dijk terugkeren. De Commissie beveelt aan dit bij de nadere uitwerking en optimalisatie van het VKA mee te nemen.

¹³ Het ‘Rapport natuur globaal MER’ geeft aan dat oppervlakteverlies van leefgebied van Habitat- en Vogelrichtlijnsoorten binnen het Natura 2000-gebied Rijntakken gemitigeerd kan worden door tijdig nieuw leefgebied voor de betreffende soort(en) te creëren. De effecten van vermesting (stikstofdepositie) kunnen mogelijk (deels) gemitigeerd worden door het inzetten van emissiebeperkend materieel.

¹⁴ Deze houdt in: zijn er geen Alternatieven? Zijn er Dwingende redenen van groot openbaar belang? Worden de nodige Compenserende maatregelen getroffen? De ADC-toets maakt formeel geen deel uit van de Passende beoordeling.

¹⁵ Als oppervlakteverlies van wezenlijke kenmerken en waarden van het UNN niet volledig kan worden gemitigeerd, leidt dit tot een significante aantasting daarvan. Verlies aan omvang en/of kwaliteit moet in dat geval tijdig gecompenseerd worden. Hiervoor moet de “Nee-tenzij toets” uit de Omgevingsverordening van de provincie Utrecht doorlopen worden.

¹⁶ Er bevinden zich binnen en in de directe omgeving leefgebieden voor de kamsalamander, bever, bittervoorn, kleine modderkruiper en (mogelijk) grote modderkruiper binnen het te stabiliseren deel van de Lekdijk. Verder foerageren er tal van vleermuissoorten, waaronder de meervleermuis, die net als bever in de instandhoudingsdoelstellingen van het Natura 2000-gebied Rijntakken is opgenomen.

2.4.2 Landschap en cultuurhistorie (inclusief archeologie)

Zoals in §2.3.2 van dit advies aangegeven zijn de effecten van de alternatieven voor landschap en cultuurhistorie (mogelijk) onderschat. Aanvullend heeft de Commissie een aantal opmerkingen op de effectbeoordeling, die leiden tot aandachtspunten voor de besluitvorming en de planuitwerkingsfase.

Archeologische waarden

Het traject Wijk bij Duurstede–Amerongen is circa 11 kilometer lang en kent deeltrajecten die sterk verschillen van karakter, kenmerken en aanwezige waarden. De alternatieven vertonen dan ook grote lokale verschillen in effecten. Deze lokale verschillen komen echter niet goed tot uitdrukking in de effectbeoordeling, omdat daarin verschillende soorten effecten (neutraal en negatief) bij elkaar opgeteld worden. Dit leidt er onder andere toe dat alle alternatieven 'licht negatief' scoren op archeologische waarden.¹⁷ Er is echter wel sprake van verschillen die relevant zijn voor de nadere uitwerking. De effecten van alternatief A zijn beperkt, maar strekken zich uit over een grote lengte van het tracé, terwijl de effecten van alternatief B veel groter zijn, maar zich over een veel beperkter deel van het tracé voor doen.

Er gaat weinig signalerende werking uit van de genoemde effectbeschrijvingen voor archeologie. De behoudsopgave vergt echter een tijdige afstemming om belangrijke archeologische waarden te kunnen inpassen, met name van de stroomruggen in de Amerongse Bovenpolder.¹⁸ Als behoud in situ onhaalbaar blijkt, kan dat leiden tot archeologisch veldonderzoek waarvoor in dat geval een reservering in tijd en geld vereist is. De Commissie beveelt aan om in de nadere uitwerking van het VKA maatwerk te leveren voor de aanwezige archeologische waarden en duidelijk te maken in hoeverre archeologische waarden behouden kunnen worden door optimalisatie van het ontwerp. Daarnaast adviseert de Commissie een beheersplan te maken voor gevallen waarin behoud in situ onhaalbaar blijkt.

Landschappelijke effecten van het kleidek

In alternatief C en in het VKA wordt gekozen om langs (delen van) de natuurgebieden Amerongse Bovenpolder en Lunenburgerwaard uit te gaan van buitendijkse horizontale pipingmaatregelen in de vorm van een kleidek. Deze maatregel scoort vanuit landschap neutraal, vanuit het argument dat de overgang tussen het binnendijkse en buitendijkse gebied meer waarde krijgt als over een zone (\pm 50–80 meter) een afsluitende laag wordt aangebracht waardoor hier vernatting kan optreden.

Een belangrijk aandachtspunt hierbij is dat de uiterwaarden langs de dijk nu deels een fijnmazig reliëf hebben, met name in de delen oud-hoevig land.¹⁹ Het westelijk deel van de

¹⁷ Ook voor het onderdeel landschap geldt dat de effectbeoordeling veelal een optelling is van verschillende typen effecten. Voor alternatief B geldt dat de oplossingen in grond leiden tot een 'pipingberm' die veel breder (vaak tot 100 meter) en hoger is dan de huidige bermen. Hierdoor komen de kopsloten verder van de dijk af te liggen, ontstaat er een brede verhoogde zone en ontstaan er aansluitingsproblemen bij de erven. Toch wordt dit alternatief bij het aspect landschap als neutraal beoordeeld, omdat de kruin van de dijk niet gaat veranderen.

¹⁸ Dit geldt ook voor waarden die voort kunnen komen uit het voorgenomen verkennend veldonderzoek.

¹⁹ Een deel van de uiterwaarden langs de Lekdijk is zogeheten 'oud-hoevig land', voormalig binnendijks gebied dat door dijk-teruglegging buitendijks is komen te liggen. De ondergrond van deze gebieden zijn oeverwallen, en dus reliëfrijk. Er liggen strangen met de kenmerkende knotwilgen direct langs de teen van de dijk, dit wordt als karakteristiek en cultuurhistorisch waardevol beschouwd. In de effectbeschrijving wordt onder aspect cultuurhistorie dan ook aangegeven dat buitendijks kleidek in het oud-hoevig land negatief scoort.

Ameronger Bovenpolder is bovendien aangewezen als gebied met hoge aardkundige waarden. In de Lunenbergerwaard liggen de bestaande kleiputten direct aan de voet van de dijk. Het risico bestaat dat deze bestaande karakteristieke landschapskenmerken verdwijnen door het aanbrengen van de bentonietlaag. Dit gaat in tegen de kernwaarde van de dijk, die is benoemd als 'de dijk als grens tussen twee verschillende landschappen die beide dicht tot de dijk doorlopen'.

De Commissie beveelt aan om bij de nadere uitwerking van het VKA aan te geven hoe hiermee wordt omgegaan en ontwerpkeuzes vanuit dit gegeven te motiveren.

2.4.3 Verkeer

Verkeersafwikkeling en verkeersveiligheid zijn belangrijke aandachtspunten voor de dijkversterking. In de huidige situatie wordt de dijk gebruikt door verschillende categorieën verkeer, zoals landbouwvoertuigen, vrachtverkeer, woon-werkverkeer en recreatief verkeer (motoren, fietsers, wandelaars). Voor het behoud en de verbetering van verkeersafwikkeling en verkeersveiligheid en het versterken van de recreatiemogelijkheden is de ontwerp-Visie mobiliteit en recreatie Sterke Lekdijk opgesteld. Hierover heeft nog geen besluitvorming plaats gevonden. De ontwerp-Visie maakt onder andere duidelijk dat het traject Wijk bij Duurstede-Amerongen relatief intensief door (doorgaand) verkeer wordt gebruikt, dat er knelpunten optreden doordat vorm, functie en gebruik niet met elkaar in overeenstemming zijn en dat langzaam (recreatief) verkeer prioriteit dient te krijgen.

De keuzes die gemaakt worden ten aanzien van verkeersafwikkeling en verkeersveiligheid in het algemeen en over de fietspaden in het bijzonder lijken niet onlosmakelijk te zijn verbonden aan een keuze voor alternatief A, B of C. Met andere woorden: elk alternatief biedt de mogelijkheid om te kiezen voor een fietsvriendelijke inrichting van de bestaande weg of een vrij liggend fietspad. De Commissie beveelt aan om bij de nadere uitwerking van het VKA de keuzes met betrekking tot verkeer te verduidelijken, mede aan de hand van de uitgangspunten van de (ontwerp) Visie mobiliteit en recreatie Sterke Lekdijk.

2.4.4 Duurzaamheid

De alternatieven zijn in het MER deel 1 globaal beoordeeld op de aspecten circulariteit en broeikasgasemissies. Alle alternatieven scoren (beperkt) negatief vanwege de benodigde materialen en transportbewegingen. De Commissie beveelt aan om bij de nadere uitwerking van het VKA expliciet in te gaan op de mogelijkheden om deze negatieve effecten te beperken, bijvoorbeeld door gebruik te maken van innovatieve technieken en/of door de werkzaamheden aan de dijk goed af te stemmen op andere ontwikkelingen in de omgeving, zoals de natuurontwikkeling Lunenburgerwaard.

BIJLAGE 1: Projectgegevens tussentijdse toetsing

Toetsing door de Commissie

De Commissie bestaat uit een werkgroep van deskundigen. Deze werkgroep beoordeelt of het MER de benodigde milieu-informatie bevat en of deze juist is. Als er informatie ontbreekt of onjuist is, beoordeelt de Commissie of zij die essentieel vindt. Dat is het geval als aanvullende informatie in haar ogen kan leiden tot andere afwegingen. Dan adviseert de Commissie de ontbrekende of gecorrigeerde informatie alsnog beschikbaar te stellen, voordat het besluit wordt genomen. Om zich goed op de hoogte te stellen van de situatie heeft de werkgroep in een eerdere fase van de advisering het gebied bezocht waar milieugevolgen kunnen optreden. Meer informatie over de [Commissie](#) en over haar [werkwijze](#) vindt u op onze website.

Samenstelling van de werkgroep

Bij dit project bestaat de werkgroep uit:

ir. Yttje Feddes

drs. Sjef Jansen

dr.ir. Ruben Jongejan

drs. Pieter Jongejans (secretaris)

dr. Heleen van Londen

ir. Kees Slingerland (voorzitter)

Besluit waarvoor dit milieueffectrapport is opgesteld

Goedkeuring van projectplan Waterwet of projectbesluit (na inwerkingtreding van de Omgevingswet).

Waarom wordt hiervoor een milieueffectrapport opgesteld?

Voor activiteiten die grote milieugevolgen kunnen hebben, kan in Nederland een MER vereist zijn. De bijlagen C en D bij het Besluit milieueffectrapportage geven aan om welke [activiteiten](#) het gaat. Voor deze procedure gaat het in ieder geval om de activiteit D03.2, "wijziging van een primaire waterkering". Daarom wordt een project-MER opgesteld.

Bevoegd gezag besluit

Gedeputeerde Staten van de provincie Utrecht.

Initiatiefnemer besluit

Hoogheemraadschap De Stichtse Rijnlanden.

Heeft de Commissie ook zienswijzen en adviezen bij haar advies betrokken?

Het bevoegd gezag heeft de Commissie in deze fase niet in de gelegenheid gesteld om zienswijzen en adviezen bij haar advies te betrekken.

Waar vind ik de stukken die de Commissie heeft beoordeeld?

U vindt de projectstukken die bij het advies zijn gebruikt, door op www.commissiemer.nl projectnummer [3328](#) in te vullen in het zoekvak.

Commissie voor de milieueffectrapportage
A. v. Schendelstraat 760
3511 MK Utrecht

t 030-2347666
e mer@eia.nl
w commissiemer.nl

